

۰۸۱۳
۶۷۶۱۰

حقوق بین الملل فضا

کنوانسیون مسئولیت و موافقتنامه ماه

www.ketab.ir

تألیف

دکتر الهام امین زاده

عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی

دانشگاه تهران

دکتر یونس علاقه بند حسینی

دکتر محمد سعیدی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

خ	دیباچه.....
د	پیشگفتار.....

بخش اول: توانسیون مربوط به مسئولیت بین‌المللی در مورد خسارت ناشی از اجسام

۱	فضایی (۱۹۴۲).....
۳	تاریخچه و شرح مذاکرات.....
۷	مقدمه.....
۹	شرح و تفسیر ماده ۱.....
۱۰	مفهوم خسارت.....
۱۵	پرتاب.....
۱۶	دولت پرتاب‌کننده.....
۱۸	شیء فضایی.....
۲۱	شرح و تفسیر ماده ۲.....
۲۸	شرح و تفسیر ماده ۳.....
۳۲	مفهوم خطا.....
۳۳	جبران خسارت با استناد به ماده ۳.....
۳۵	افراد حاضر در شیء فضایی.....
۳۶	اخطار افرادی که دولت مسئول آنهاست.....
۳۷	شرح و تفسیر ماده ۴.....
۴۲	مسئولیت مبتنی بر خطا و مسئولیت مطلق.....
۴۲	مسئولیت مشترک و متفاوت.....
۴۴	شرح و تفسیر ماده ۵.....
۴۹	اصل مسئولیت مشترک و متفاوت دولت‌ها در پرتاب‌های مشترک.....
۵۱	دولت‌های «مشارکت‌کننده» در پرتاب.....
۵۲	تقسیم مسئولیت بین دولت‌های پرتاب‌کننده.....

.....	شرح و تفسیر ماده ۶
.....	شرح و تفسیر ماده ۷
.....	شرح و تفسیر ماده ۸
.....	شرح و تفسیر ماده ۹
.....	طرح ادعا از طریق مجاری دیپلماتیک
.....	طرح ادعا در صورت نبود روابط دیپلماتیک
.....	طرح ادعا از طریق دبیر کل سازمان ملل
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۰
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۱
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۲
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۳
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۴
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۵
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۶
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۷
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۸
.....	شرح و تفسیر ماده ۱۹
.....	شرح و تفسیر ماده ۲۰
.....	شرح و تفسیر ماده ۲۱
.....	شرح و تفسیر ماده ۲۲
.....	شرح و تفسیر ماده ۲۳
.....	شرح و تفسیر مواد ۲۴ تا ۲۸
.....	آخرین وضعیت کنوانسیون

.....	بخش دوم: موافقتنامه حاکم بر فعالیت دولت‌ها در ماه و دیگر اجرام آسمانی
.....	تاریخچه و شرح مذاکرات
.....	شرح و تفسیر ماده ۱
.....	شرح و تفسیر ماده ۲
.....	شرح و تفسیر ماده ۳

۱۲۷.....	شرح و تفسیر ماده ۴.....
۱۳۰.....	شرح و تفسیر ماده ۵.....
۱۳۲.....	شرح و تفسیر ماده ۶.....
۱۳۴.....	شرح و تفسیر ماده ۷.....
۱۳۸.....	حوزه‌های منفعت علمی ویژه: مناطق حفاظت‌شده علمی بین‌المللی.....
۱۳۸.....	شرح و تفسیر ماده ۸.....
۱۴۰.....	شرح و تفسیر ماده ۹.....
۱۴۱.....	شرح و تفسیر ماده ۱۰.....
۱۴۲.....	شرح و تفسیر ماده ۱۱.....
۱۴۵.....	سابقه تاریخی.....
۱۴۵.....	اموال بدون مالک.....
۱۴۵.....	اموال (مشترکات) عمرمی.....
۱۴۶.....	پدیداری مفهوم میراث مشترک بشری.....
۱۴۷.....	تعریف و عناصر مفهوم میراث مشترک بشریت.....
۱۴۹.....	کاربرد مفهوم میراث مشترک بشریت در حقوق.....
۱۵۴.....	میراث مشترک بشریت در حقوق دریاها.....
۱۵۸.....	میراث مشترک بشریت در حقوق فضا.....
۱۶۳.....	منع تملک و تصاحب ملی.....
۱۶۴.....	نبود حقوق مالکانه یا حق مالکیت.....
۱۶۵.....	حق بر کاوش و بهره‌برداری.....
۱۶۵.....	برقراری یک نظام بین‌المللی برای حکومت بر بهره‌برداری از منابع طبیعی.....
۱۶۶.....	مهم‌ترین اهداف نظام بین‌المللی.....
۱۶۸.....	تبعیت از اهداف تعیین‌شده در ماده (۷) ۱۱ و مقررات ماده (۲) ۶.....
۱۶۹.....	شرح و تفسیر ماده ۱۲.....
۱۷۲.....	شرح و تفسیر ماده ۱۳.....
۱۷۳.....	شرح و تفسیر ماده ۱۴.....
۱۷۴.....	شرح و تفسیر ماده ۱۵.....
۱۷۶.....	شرح و تفسیر ماده ۱۶.....
۱۷۸.....	مواد پایانی.....

پیوست ۱: ترجمه متن کنوانسیون مسئولیت ۱۸۲

پیوست ۲: ترجمه متن موافقتنامه ماه ۱۹۳

پیوست ۳: فهرست اعضای موافقتنامه ماه ۲۰۳

منابع ۲۰۵

دیباچه

لَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا * وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا .

(الرحمن آیات ۱۵-۱۶)

«آیا نمی‌بینید خدا چگونه طبقات هفتگانه آسمان را آفرید، و ماه را در آن نوری و خورشید را چراغی روشن قرار داد».

یکی از دیدترین قلمروهای حقوق بین‌الملل، حقوق فضا است که با توجه به پیشرفت‌های فنی و فناوری بشر، بیش از بقیه فضا است که در حال طی کردن مراحل تکوین و تکامل خود است. بشریت در طول قرن بیستم در کنار وقایع تلخ و ناگوار بسیاری که تجربه کرد، شاهد پیشرفت‌های فناورانه در عرصه‌های مختلف بوده است و توانسته به بسیاری از زوایای پنهان جهان خلقت پی ببرد؛ هرچند این یافته‌ها کمتر از قطره‌ای در این اقیانوس بی‌انتهای خلقت قلمداد می‌شود. یکی از این عرصه‌ها فضا است؛ عرصه‌ای که انسان همواره با نگرین به آسمان و ستارگان آرزوی فهم هرچه بیشتر رازهای آن و مهم‌تر از آن دست یافتن بدان را داشته است.

هرجایی که انسان و مالکیت وجود دارد، حقوق نیز هست. امروزه فضا به قلمرو مهمی از فعالیت‌های بشری تبدیل شده، بنابراین حقوق برای این قلمرو نیز ترسیم و قواعدی را پیشنهاد و پیگیری می‌کند. همچون تمامی حوزه‌های حقوق، حقوق بین‌الملل فضا نیز با وجود کامل پویا و متحول بوده و بنا بر تحولات و پیشرفت‌های بشری، اصلاح و بازسازی می‌شود. کشورهای مختلف می‌توانند در این زمینه با همکاری بین‌المللی، زمینه هرچه نیرومندتر شدن و بهبود آن را فراهم کنند. حقوق، رفتار را تنظیم می‌کند و اجازه رفتار مناسب و قانونمند می‌دهد. حقوق بین‌الملل فضا نیز از من تنظیم فعالیت‌ها و رفتار دولت‌ها در فضا، امکانات مناسبی را برای بهره‌مندی هرچه بهتر کشورهای مختلف از این قلمرو تأثیرگذار و شگرف فراهم می‌آورد. حقوق بین‌الملل فضا براساس نقش محوری سازمان ملل متحد و بنا بر همکاری کشورهای پیشرفته در فعالیت‌های فضایی، از منظر قانون‌سازی بر مبنای معاهدات بین‌المللی موفقیت‌های بزرگی داشته است، اگرچه هنوز در این باره کاستی‌ها و ضعف‌های زیادی مشاهده می‌شود.

شایان ذکر است شکل‌گیری حقوق فضا تحت تأثیر فضای جنگ سرد بوده، لذا بسیاری از مشکلات و ضعف‌های موجود در این حوزه را باید متأثر از نظام بین‌الملل جنگ سرد دانست. ترس از امکان بروز منازعه و برخورد قدرت‌های بزرگ در فضا، از جمله انگیزه‌های اولیه قدرت‌های بزرگ

فضایی برای همکاری با یکدیگر و ایجاد نظام حقوقی برای این قلمرو بوده است. این نگرانی هنوز در آغاز قرن بیست‌ویکم می‌تواند از جمله عوامل سوق دادن کشورهای جهان برای حرکت در مسیر کارآمدتر کردن هرچه بیشتر حقوق فضا باشد.

باوجود همه تلاش‌های بزرگی که به‌ویژه از دریچه سازمان ملل متحد به‌منظور توسعه حقوق بین‌المللی فضا در چند دهه اخیر انجام شده، متأسفانه هنوز خلأهای زیادی در این عرصه وجود دارد و بعضی مسائل جدی نیز لاینحل مانده است. در این مدت در کنار تلاش‌های رسمی که در چارچوب مجامع بین‌المللی (به‌طور عمده کمیته فرعی حقوقی کوپوس) انجام شده است، محققان و اندیشمندان نیز تلاش کرده‌اند چه در جهت معرفی و اشاعه این قلمرو جدید حقوق بین‌الملل و چه در تکامل و حل مشکلات لاینحل آن، تأمل و تعمق کرده و مساعی خود را جزم کنند. البته باوجود همه این تلاش‌ها، به‌نظر می‌رسد که هنوز توجه چندانی به این حوزه مهم حقوق بین‌الملل نشده است و بالطبع در کشور ما نیز این ضعف مشهود می‌شود. از این‌رو با توجه به پیشرفت‌های فضایی ایران در سال‌های اخیر و نیز بنا بر اهمیت فوق‌العاده فضا در امور سیاسی، امنیتی و اقتصادی ملت‌های مختلف، امروزه نیاز جدی در زمینه مطالعه و بررسی مردم‌رد حقوق فضا و سیاست فضا مشاهده می‌شود و باید ادبیات حقوقی و سیاسی مرتبط با این حوزه بر امتداد و متناسب با پیشرفت‌های فنی فضایی کشور و نیز جهان، توسعه یابد. بنا بر همین ضرورت است که سازمان فضایی ایران تلاش‌های گسترده‌ای را به‌منظور تحقق این هدف عالی مبذول داشته است.

کتاب حاضر سومین مجلد از طرح تحقیقی تحلیلی و تفسیری کنوانسیون‌های فضایی است که با عنوان «حقوق بین‌الملل فضا: کنوانسیون مسئولیت و موافقت‌نامه ماه» از سوی محققان و صاحب‌نظران دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و با حمایت سازمان فضایی ایران انجام پذیرفته است. امید است سازمان فضایی ایران با همکاری دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی پیشرو در عرصه حقوق و سیاست بین‌الملل فضا، گام‌های مؤثر و عملی دیگری را در جهت توسعه و تألیف کتب و مقالات بیشتر در این زمینه به‌منظور پیشبرد هرچه بهتر همکاری‌های بین‌المللی ایران با سازمان‌ها و نهادهای فعال در فعالیت‌های فضایی بین‌المللی بردارد.

محسن بهرامی

رئیس سازمان فضایی ایران

مرداد ۱۳۹۶